

5. Tortora S. Dancing dialogues / Suzi Tortora. — Kansas: Paul H. Brookes Publishing Co., 2006. — 200 p.
6. Quill K. A. Do-watsch-listen-say: social and communication intervention for children with autism / K. A. Quill. — London: Paul H Brookes Publishing Co., 2009.

УДК 371.132:376.1 (081)

РОЛЬ МІЖНАРОДНОЇ СТАНДАРТНОЇ КЛАСИФІКАЦІЇ ОСВІТИ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМИ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Супрун М. О., Ярмола Н. А.

Розглядаються питання корекційного навчання в теорії та практиці спеціальної педагогіки. Аналізується сучасний стан розвитку освіти дітей з особливими потребами в контексті міжнародної класифікації освіти.

Ключові слова: діти з особливими потребами, освіта, виховання, навчання, спеціальна школа, корекція.

Роль международной стандартной классификации образования в решении проблемы дифференциации образования детей из особыми потребностями

Рассматриваются вопросы коррекционного обучения в теории и практике специальной педагогики. Анализируется современное состояние образования детей с особыми потребностями в контексте международной классификации образования.

Ключевые слова: дети из особыми потребностями, образование, воспитание, обучение, специальная школа, коррекция.

The role of the standard international classification of education in solving problems of differentiation education of children with special needs

Questions of correctional education in the theory and practice of special education are considered. The current status of education for children with special needs is analyzed in the context of the international classification of education.

Keywords: children with special needs, education, upbringing, training, special school, correction.

В контексті постановки *актуальності* означеної теми ми зазначаємо — розбудова сучасного суспільства вимагає не лише осмислення, а насамперед, — впровадження у повсякденне життя людей загальновідомої істини, що про рівень цивілізованості суспільної спільноти насамперед необхідно судити за ставленням всіх її інституцій до найменш соціально захищених його верств: дітей, матерів, людей похилого віку, інвалідів тощо.

Керуючись принципом об'єктивності, необхідно зазначити, що сучасна дефектологічна наука і спеціальна освіта знаходять суспіль-

ну й державну підтримку у питаннях обґрунтування, а головне — забезпечення на практиці рівних можливостей в отриманні дітьми з особливими потребами освіти на її різних рівнях.

Як зазначається в Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки, в освіті дітей з особливими потребами має бути здійснено:

- розроблення методики раннього виявлення та проведення діагностики дітей з особливими потребами;
- збереження і вдосконалення мережі спеціальних навчальних закладів;
- створення нових моделей та форм організації освіти для осіб з особливими освітніми потребами;
- відкриття дошкільних груп компенсуючого типу для дітей з особливими потребами у сільській місцевості;
- розширення практики інклюзивного та інтегрованого навчання у дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах дітей та молоді з особливостями психофізичного розвитку;
- пріоритетне фінансування та навчально-методичне і матеріально-технічне забезпечення навчальних закладів, що надають освітні послуги дітям і молоді з особливими потребами; забезпечення архітектурної, транспортної та інформаційної доступності освітніх закладів для навчання дітей цієї категорії [1].

Сучасний освітній простір розвивається на засадах рівневої побудови. Рівні освіти — умовний поділ безперервної освіти людини (як процесу і як результату) на етапи, що включають конкретні етапи соціалізації впродовж всього життя.

Міжнародна освітня корпорація сформулила Міжнародні стандарти класифікації освіти (ISCED-97). Національна класифікація узгоджена із зазначеними нормативними документами й включає наступні рівні: дошкільна, загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта.

Вважаємо, що вітчизняна дефектологічна наука здійснила вагомим науково-методичним забезпеченням освіти осіб із особливими потребами. Підсумком тривалої колективної співпраці практиків і вчених стали їхні різнопланові напрацювання, що були оформлені у вигляді Тематичної національної доповіді «Освіта осіб з інвалідністю в Україні» [2].

Зазначений доробок вітчизняних дефектологів обґрунтовує забезпечення прав осіб із інвалідністю на всіх її усталених рівнях: дошкільна, загальна середня освіта, професійно-технічна освіта, вища освіта, а також їх залучення до позашкільної освіти.

Враховуючи наявність широкого спектру категорій дітей із особливими потребами, при аналізі прав дитини на отримання освіти на тому чи іншому рівні слід виходити насамперед із розуміння природи її особистості.

Сучасна дошкільна освіта розглядається як первинна складова всієї освітньої галузі освіти держави. В контексті спеціальної освіти її дошкільна ланка базується на дотриманні таких пріоритетів як: надання всебічної допомоги сім'ї у розвитку, виховання та навчання учнів; забезпечення її доступності та безоплатності в закладах освіти різних форм власності з умовою виконання Базового компонента дошкільної освіти; піклування про збереження й зміцнення здоров'я, психофізичного розвитку; сприяння збереженню та розвитку мережі дошкільних навчальних закладів тощо.

Незалежно від профілю спеціального дошкільного закладу освіти, його діяльність базується на наступних принципах: доступність для кожної дитини, рівність умов для максимального розкриття потенціалу особистості; єдність розвитку, виховання, навчання й оздоровлення дітей, єдність виховних впливів сім'ї і ДНЗ; наступність та перспективність між спеціальною дошкільною освітою та початковою загальною середньою освітою; відповідність змістового наповнення, рівня та обсягу дошкільної освіти особливостям структури особистості кожного її вихованця.

В систему закладів спеціальної дошкільної освіти входять:

- будинки дитини — ДНЗ для дітей віком до чотирьох років;
- спеціальні та санаторні дошкільні навчальні заклади (ясла-садки) компенсуючого типу для дітей віком від двох до семи-восьми років;
- дошкільні навчальні заклади (ясла-садки) комбінованого типу для дітей віком від двох місяців до шести-семи років, у складі яких можуть бути групи загального розвитку, групи компенсуючого типу, сімейні, прогулянкові групи;
- ДНЗ (центри розвитку дитини), в яких забезпечується психофізичний корекційний розвиток, надання системної консультативно-методичної допомоги сім'ям, залучення батьків до процесу виховання та реабілітування дитини, а також надання корекційно-виховної допомоги дітям, які відвідують інші заклади освіти чи виховуються вдома.

Вітчизняна мережа спеціальних ДНЗ охоплює 142 спеціальні дошкільні навчальні заклади, також сюди відносяться корекційні групи при 1,8 тис. дитячих садків загального типу. Станом на 2010 рік зазначена мережа охоплює понад 76,1 тис. дітей. В профільному вимірі дана освітянська сфера охоплює мереж у ДНЗ для дітей з

вадами зору, для дітей із затримкою психічного розвитку; для дітей із вадами розумового розвитку; для дошкільників із мовленнєвими розладами.

Загальна середня освіта як структурний компонент неперервної освіти осіб із особливими потребами представлена у вигляді загальноосвітніх закладів, мережа яких включає:

- спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) I – III ступенів для дітей, які потребують корегування фізичного та (або) розумового розвитку;
- санаторні школи (школи-інтернати) з відповідним профілем для дітей, які потребують тривалого лікування, у яких можуть створюватися класи (групи) для учнів із інвалідністю;
- навчально-реабілітаційні центри – навчальні заклади для учнів, які мають складні вади розвитку;
- спеціальні навчально-виховні комплекси, об'єднання;
- класи для навчання дітей з особливими потребами при масових загальноосвітніх школах (школах-інтернатах).

На сьогодні в державі функціонують 387 спеціальних шкіл та шкіл-інтернатів, в яких навчається понад 47 тис. учнів із різними особливостями розвитку (порушення зору, слуху, мовлення, розумового розвитку), а також діти із опущеннями опорно-рухового апарату, із затримкою психічного розвитку.

Відповідно до зазначених нозологій в Україні існує 8 типів загальноосвітніх навчальних закладів для дітей, які потребують корекції фізичного та (або) розумового розвитку:

- спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) для глухих дітей;
- спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) для дітей зі зниженим слухом;
- спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) для сліпих дітей;
- спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) для дітей зі зниженим зором;
- спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату;
- спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) для дітей із тяжкими порушеннями мовленнями;
- спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) інтенсивної педагогічної корекції (для дітей із затримкою психічного розвитку);
- спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) для розумово відсталих дітей.

Необхідно зазначити, що всі типи спеціальних шкільних закладів освіти мають тривалу історію свого розвитку. У них сформовані багаторічні традиції. Їхні педагогічні колективи становлять собою міцну спільноту професіоналів, праця яких відповідає світовим стандартам роботи дефектолога-практика.

Для прикладу, єдина в Україні Харківська обласна спеціальна гімназія-інтернат для сліпих дітей ім. В. Г. Короленка, історія якої налічує вже понад 120 років, на сьогодні здійснює підготовку з трудового, гуманітарного, природничо-математичного та музично-педагогічного профілів. Досвід роботи цього колективу вивчається науковцями і практиками вже впродовж багатьох десятиліть. Випускники цієї школи є затребуваними в різних сферах діяльності, а не лише на підприємствах Українського товариства сліпих. Так, випускниця школи, а зараз її педагог із іноземної мови Ольга Тільна під керівництвом кандидата педагогічних наук, завідувача лабораторії тифлопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України Л. С. Вавіної захистила кандидатську дисертацію зі спеціальної педагогіки. При цьому варто ще зазначити, що О. Тільна є членом Спільноти письменників України, її прозу і поезію знають далеко за межами нашої держави.

Не менш значущі здобутки має і колектив спеціальної школи-інтернат №5 для незрячих дітей м. Києва. Школа спільно із Вищим медичним коледжем вже протягом тривалого часу надає своїм випускникам спеціальність масажиста. В колективі налагоджена також співпраця із Міжрегіональним вищим професійним училищем зв'язку. Школа є базою для наукових досліджень лабораторії тифлопедагогіки Інституту спеціальної педагогіки НАПН України та для проходження педагогічної практики студентами-тифлопедагогами Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Не менш вагомими успіхами свої учнів можуть пишатися і колективи шкіл для дітей з вадами слуху, мовлення, для дітей з порушеннями опорно-рухового апарату. Наприклад, педагогічний досвід Хмельницького загальноосвітнього навчально-виховного закладу «Школа-дитячий садок» для дітей з порушеннями слуху широко представлений в захищеному у жовтні 2012 року дисертаційному дослідженні його директора, Заслуженого вчителя України Г. М. Воробель (науковий керівник — завідувач лабораторії жестової мови Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, доктор педагогічних наук С. В. Кульбіда), яка сама з раннього віку є нечуючою.

Спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) інтенсивної педагогічної корекції (для дітей із затримкою психічного розвитку)

ку) та спеціальні загальноосвітні школи (школи-інтернати) для розумово відсталих дітей за своїм кадровим потенціалом та за своїм науково-методичним забезпеченням в стані виконувати завдання із соціалізації своїх учнів. Звичайно, це відбудеться за умов належно-го ставлення всіх зацікавлених інститутів суспільства.

Одним із вагомих засобів реалізації широкого спектру завдань із підготовки учня спеціальної школи до самостійного життя є позашкільна освіта. Цілком слушною є позиція вчених-дефектологів в тому, що ця складова освіти має базуватися на засадах:

- забезпечення умов активного осмислення учнем власної індивідуальності, пізнання себе, усвідомлення своїх сильних та слабких сторін; вироблення кожним учнем власного життєвого кредо і початкової орієнтації щодо життєвої мети;
- створення сприятливого мікроклімату у гуртку; організація дружніх стосунків у дитячому колективі; орієнтація на успіх (на позитивні якості особистості); організація та проведення творчих вечорів, свят, дискотек та інших заходів;
- розвиток здатностей дітей-інвалідів вирішувати конкретні проблеми у різних сферах діяльності; створення довірливих відносин учень-педагог;
- сприяння інноваційним проектам, покликаним змінити й водночас демократизувати зв'язок між позашкільним навчальним закладом та родиною і суспільством; навчання дітей навичок соціальної поведінки; формування навичок здорового способу життя [2].

Реалізуватися в повсякденному позашкільному житті вихованців ці положення можуть лише за умов дотримання базових принципів:

- принцип інтеграції — взаємодія різних зацікавлених інституцій (державні та громадські об'єднання);
- принцип адаптації — включення школярів у різнопланову соціально вагому діяльність (виконання певних робіт на замовлення дитячих колективів);
- принцип поваги та вимогливості до особистості — зміцнення в людини всього позитивного, локалізація і поступове витіснення негативного;
- принцип профорієнтації і самовизначення — спілкування із представниками різних професій, залучення до різноманітних видів праці [2].

Професійно-технічна освіта людей із особливими потребами є чи не найбільш проблематичною ланкою в усьому спеціальному освітньому просторі. Це пов'язано, насамперед, із глобалізаційними

процесами в сфері економіки (конкуренція на ринку праці, технічне переоснащення виробництва, зміна форм власності підприємств тощо).

Вітчизняні науковці і дефектологи-практики, спираючись на значний досвід із підготовки учнів спеціальних шкіл різного типу до самостійного життя, наголошують на нагальній реорганізації всіх її складових. Цілком слушно вченими наголошується на зміні підходів до здійснення профорієнтаційної підготовки в школах-інтернатах. Вибір майбутньої професії дитини в умовах спеціальної школи повинен враховувати насамперед її потенційні можливості, а також потреби ринку праці.

Профорієнтація зазначеної категорії дітей включає наступні види робіт: професійно-просвітницька, вивчення та виховання професійних інтересів та здібностей, медико-психолого-педагогічна робота у виборі професії, професійна адаптація.

Кожен заклад освіти прагне проводити професійно-просвітницьку роботу, що включає ознайомлення зі спектром доступних професій та вимогами до них з точки зору здоров'я й особистісних якостей випускника.

В спеціальних школах створена мережа майстерень і спеціальних класів, в яких здійснюється практична підготовка учнів до різних видів професійної діяльності. Серед них домінуючими є столярні, слюсарні, швейні, шевські майстерні, класи соціально-побутової підготовки, комп'ютерні класи, масажні кабінети тощо.

Долучення молоді з особливими потребами до вищої освіти є свідченням домінування позитивних тенденцій в утвердженні прав людей в Україні.

В умовах сьогодення навчання студентів зазначеної категорії здійснюється за такими формами:

- організація у вищих навчальних закладах окремих (спеціальних) академічних груп для студентів з особливими потребами за нозологіями (наприклад, для студентів з порушеннями слуху у супроводі перекладача жестової мови);
- навчання студентів із особливими потребами спільно зі студентами з типовим розвитком у, так званих, інтегрованих групах без спеціальної підтримки;
- навчання студентів з особливими потребами в єдиному потоці студентів із спеціальним супроводом (студенти отримують допомогу з боку спеціально створеного у структурі вищого навчального закладу підрозділу). Така форма навчання є інклюзивною (що передбачає створення додаткових умов);

на сучасному етапі кількість прикладів організації інклюзивного навчання у ВНЗ є обмеженою;

- дистанційна форма навчання та екстернат [2].

Особливе місце в утвердженні вищої освіти студентів із особливими потребами належить Відкритому міжнародному університету розвитку людини «Україна». Його досвід зі створення цілісної моделі супроводу студентів з особливими потребами на всіх етапах навчання потребує всебічного вивчення і популяризації й головне — всілякої підтримки на державному рівні.

Реалізація зазначених положень дасть можливість досягти мети Національної стратегії розвитку освіти на наступне десятиріччя, що полягає у підвищенні доступності, якості, конкурентності освіти для громадян України відповідно до вимог інноваційного сталого розвитку суспільства, економіки, кожного громадянина.

Це буде також сприяти забезпеченню особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання упродовж життя.

Перспективою *подальших* означених спільних досліджень педагогів-практиків і вчених є розробка науково-методичного забезпечення навчання різних категорій дітей з особливими потребами на всіх освітніх рівнях, що забезпечить практичну реалізацію основоположної ідеї спеціальної освіти: від рівних прав — до рівних можливостей кожної дитини.

Література

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/images/files/.../4455.pdf/>
2. Освіта осіб з інвалідністю в Україні : тематична національна доповідь / ред. кол. : О. А. Удод, В. І. Бондар та ін. — Чернівці : Букрек, 2010. — 436 с.